

Avdelningen för demokrati och offentlig rätt

Promemoria för  
29.4.2020 hörandet

(Innehåller preliminära observationer  
från tjänstemanberedningen, inte  
regeringens linjedragningar)

24 april 2020

## Beredning av uppgiften som äldreombudsman

Statsminister Sanna Marins regeringsprogram har som mål att främja äldreanpassningen. Målet eftersträvas bland annat genom att en tjänst som ombudsman för äldreomsorgen och en byrå för ombudsmannen inrättas (s. 155). Avsikten är att en regeringsproposition med förslag till lag om äldreombudsmannen ska lämnas till riksdagen som en budgetlag i september 2020. Ärendet bereds som tjänsteuppdrag vid justitieministeriet. Justitieministeriet har talat med olika myndigheter och aktörer för att kartlägga de befintliga aktörerna och verksamhetsförhållandena samt vilket mervärde den nya ombudsmannen kan bidra med i förhållande till de befintliga aktörerna. Äldreombudsmannens uppgifter har också diskuterats i förhållande till de nuvarande ombudsmännen och i förhållande till deras uppgifter och organisatoriska lösningar. De äldres rättigheter övervakas på flera nivåer och av flera myndigheter. De äldres rättigheter och tillgodoseendet av dem i äldreomsorgen övervakas i första hand av kommunerna, som ansvarar för att organisera tjänsterna. Specialtillsynsmyndigheterna, regionförvaltningsverken och Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården, övervakar tjänsteproducenternas och kommunernas verksamhet. I egenskap av högsta laglighetsövervakare övervakar riksdagens justitieombudsman brett och inom olika sektorer att de äldres rättigheter tillgodoses. Justitieombudsmannen övervakar också alla andra myndigheter med tillsynsansvar. Dessutom främjar diskrimineringsombudsmannen likabehandling i allmänhet och förebygger bland annat åldersbaserad diskriminering. Alla ovannämnda kan ta emot klagomål och göra granskningar, och de har den rätt till information som de behöver för att utföra sina uppgifter. Tillsynsmyndigheternas och justitieombudsmannens resurser har stärkts under de senaste åren som en följd av de försummelser som kommit fram i äldreomsorgen. Det är ändå svårt att påverka samhällsstrukturer och beslutsfattande enbart genom laglighetskontroll. Människorättscentret, som verkar i anslutning till riksdagens justitieombudsmans kansli, gör arbete som främjar också de äldres rättigheter. Även människorättscentrets resurser har utökats under de senaste åren.

Finland har emellertid ingen debattör på samhällsnivå som evaluerar de äldres rättigheter och ställning i ett bredare perspektiv i olika delar av samhället och som lyfter fram observerade fenomen och orättvisor, äldreanpassning och äldres synpunkter i samhällsdiskussionen och i beslutsfattandet. Ett brett perspektiv skulle förutsätta en riksomfattande institution, och en aktör som är oberoende och självständig i förhållande till administrationen kan anses ha de bästa verksamhetsförutsättningarna. En möjlighet att rapportera direkt till riksdagen skulle stärka möjligheten att påverka. För att undvika att befogenheterna överlappar andra tillsynsmyndigheters befogenheter är det ändamålsenligt att aktören inte behandlar klagomål eller gör granskningar. De öronmärkta anslagen för uppgiften (0,5 miljoner euro) möjliggör inte heller en bred tillsynsuppgift eller behandling av klagomål. I och med detta skulle det inte finnas behov av en sådan rätt till information som åsidosätter sekretessbestämmelserna. En bred uppföljningsuppgift skulle emellertid förutsätta att aktören har rätt att utan avgift få den information från andra myndigheter och aktörer som den behöver för att utföra sin uppgift. Det skulle krävas ett tätt samarbete med andra aktörer för att åstadkomma en bred uppföljning av verksamhetsfältet och undvika överlappning. I uppgifterna kunde det precis som i barnombudsmannens uppgifter ingå att utveckla samarbetsformer, och en delegation som stöder verksamheten kan övervägas, beroende på hur verksamheten genomförs.

Äldreombudsmannen kunde vara en aktör som skulle utvärdera och främja de äldres ställning på bred front i samhället, ta upp fenomen som påverkar de äldres ställning, främja de äldres möjligheter att delta och påverka och främja en gynnsam inställning till åldrande. Uppgifterna skulle till stor del kunna motsvara barnombudsmannens uppgifter. Människorättscentrets uppgifter, bland annat inom främjandet av de äldres rättigheter, är emellertid snarlika barnombudsmannens uppgifter, och överlappning med människorättscentret bör undvikas i det hänseendet.

I regeringsprogrammet har 0,5 miljoner euro öronmärkts för inrättandet av en äldreombudsman. Med beaktande av utgifterna för de andra ombudsmännens byråer bedöms summan inte räcka till för att inrätta en separat byrå. Under beredningen av uppgiften har det därför också utretts i anslutning till vilken befintlig aktör tjänsten som äldreombudsman skulle kunna inrättas. Detta skulle möjliggöra en så effektiv användning av de tillgängliga resurserna som möjligt. När uppgifterna fastställs måste det också säkerställas att de tillgängliga resurserna räcker till för utförandet av uppgifterna.

På äldreombudsmannen kunde man tillämpa samma organisationsmodell som tillämpas hos underåttelsetillsynsombudsmannen och dataombudsmannen: Äldreombudsmannen kunde till exempel verka i anslutning till diskrimineringsombudsmannen men i sin verksamhet vara en självständig och oberoende myndighet (funktion). Äldreombudsmannen skulle då kunna verka i samma lokaler som diskrimineringsombudsmannen och nyttja byråns gemensamma förvaltnings- och stödtjänster. Den mängd människor som behövs, och som budgeten tillåter, kunde vara anställda hos äldreombudsmannen, och äldreombudsmannen kunde själv bestämma om utnämning och anställande av dem.